

Een seer schone ende suerlike bystorie van
Olyvier van Castillen
ende van Artus van Algarbe, sijnen lieven gheselle,

zoals gedrukt door Henric Eckert van Homburch
te Antwerpen (ca. 1510).

Een kritische, synoptische editie samen met
L'Hystoire de Olivier de Castille et de Artus d'Algarbe,
son loyal compaignon
zoals gedrukt door Loys Garbin te Genève (1493),

bezorgd door Willem Kuiper UvA
en Elisabeth de Bruijn UA,

Amsterdam – Antwerpen
2019

Bibliotheek van Middelnederlandse Letterkunde

[laatste revisie 11-09-2019]

*Een seer schone ende suerlike hystorie van Olyvier van Castillen
ende van Artus van Algarbe, sijnen lieven gheselle,
ende oeck mede van die schone Helena,
des conincs dochter van Engbelant.*¹

1. Jan van Ghelen 1576: *Een schoone historie van oliuier van castillen ende* van Artus van *Algarbe* sinen lieuen gheselle. *En[de] ooc mede* van die schoone *Helena des* Coninx dochter *van Engelant* Die welcke veel wonderlijcke auontueren *in haer leuen* ghehadt hebben / *ende* is seer *ghenoechlijk om lesen*. ¶ Gheprint *Thantwerpen* inden witten *Hasewint* / by Jan van *Ghelen*

[a1v]

[blanco]

Prologus om die Historie van Olyvier van Castille. ¹

Om dat die memorie vanden mensche ² vergetel is ende die menschelike natuere om haer broesheyt seere verwandelic ³ is, doechdelic is geintroduceert ende ingeleyt geweest ⁴ [als] ⁵ dat die redenen verstandelic slutende ende concluderende, ⁶ die woerden oec ende auctoriteyten ⁷ vanden heiligen ende wisen, des gelijkx historien ende exempelen waerdich sijnde van gedencknisse, gereduceert ende geset worden in scriften ⁸ als om te betoenen ⁹ den ghenen die na gecomen sijn ¹⁰ tghene dat daer te voren gedaen geweest is, ter instructie, leringe ende salicheit der sielen van allen kersten menschen. ¹¹

Nu ist also dat op desen tijt die scriften mits den aert ingenioes ¹² ende subtile practike [van]der ¹³ prenten ¹⁴ hem selven multipliceren, verbreden ende openbaren bi manieren als dat veel schone, salige leeringhen ende exempelen vanden welcken luttel luden die boecken

1. [a2r] ¶ Le prologue sur lhystoire de Oliuier de castille. — Deze proloog staat niet in de eerste druk van Louis Cruse, Genève 1482, maar wel in de herdrukken die hij vanaf circa 1491 produceerde onder zijn alias Loys Garbin. — Jan van Ghelen 1576: ¶ Dye Prologhe op dye schoone Historie van Olyuyer van Castillien.

2. Jan van Ghelen 1576: menschen

3. verwandelic: aan veranderingen onderhevig

4. doechdelic is geintroduceert ende ingeleyt geweest: overtuigend is aangetoond

5. Homburch [1510]: is (dittografie) — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576.

6. redenen verstandelic slutende ende concluderende: zinrijke teksten

7. auctoriteyten: gezaghebbende uitspraken

8. gereduceert ende geset worden in scriften: opgeschreven worden

9. als om te betoenen: om te tonen

10. den ghenen die na gecomen sijn: jongere generaties

11. Pour ce que la memoire est labille et nature humaine pour sa fragilite est fort muable. bonnement a este introduit que les raisons conclusans entendiblement (les ditz aussi et auctorites des sains et sages. semblablement hystoires et exemples dignes de commemoration) soient reduites par escript pour demonstrer a ceulx aduenir ce qua este dit et fait par auant a linstruction et salution de lame de chascun bon chrestien.

12. Homburch [1510]: in ingenioes

13. [van] ontbreekt in Homburch [1510] — aangevuld naar Jan van Ghelen 1576.

14. subtile practike der prenten: drukkunst

ende kennisse hadden, nu voort geset zijn ende gegeven ¹⁵ tot also clene prise als datmen niet minder segghen en mach. ¹⁶

Nochtans, om des wille dat die gemeyn verstandnisse meer ghenegen is om te onthouden hystorien ende exempelen dan ander saken, soe hebben veel ingeniose ende verstandige mannen hem selven gepijnt ende neersticheit gedaen om te verbreedden ende in scriften te setten die woerden ende wercken, die virtuten ende crachten, wonderlike fortune ¹⁷ ende grote aventueren ende [oock] ¹⁸ miraculose ende wonderlijcke wercken vanden goeden, devoten, getrouwen ende vromen mannen, biden welcken wi ons [a2rb] leven regelen mogen ende dat bekeeren ende aftrecken van alle scandeliken ende sondeliken saken, augmenterende ende vermeerrende dat in alle crachteliken ende doechdeliken wercken tot haerluder exempel. ¹⁹

Ende onder die ander historien so isser een gevonden van over lange tijden gescreven, ²⁰ die welcke genaemt is Die hystorie van Olyvier van Castille ende van Artus van Algerbe, sinen lieven ende getrouwen gheselle, die welcke om haerluder doechdelike crachten wille ende om eere meer te beminnen dan consent ende wille te gheven tot quaden wercken te doen, si hadden menigerley grote wonderlike fortune ende aventuren, die welcke om haerluyder grote rechtverdicheit, vierige ende broederlijcke minne ende oec getrouwicheit, malcanderen belooft hebbende, si namen een salich eynde, ende dat mitds groter vromicheit ende hoocheit van herten, mits groter edelheit van

15. voort geset zijn ende gegeven tot: geproduceerd en aangeboden worden voor

16. ¶ Or est ainsi que maintenant les escriptures (par lart et ingenieuse pratique de limpression) se multiplient par maniere que plusieurs beaulx et salutaires enseignemens et exemples (desquelz peu de gens auoient les liures et cognoissance) maintenant sont mis auant et ottroyez a si petit pris que moindre ne se peult dire. — tot also clene prise als datmen niet minder segghen en mach: tegen een bodemprijs.

17. fortune: (onaangename) lotgevallen

18. [oock] ontbreekt in Homburch [1510] — aangevuld naar Jan van Ghelen 1576.

19. touteffoys a cause de lentendement commun qui mieulx se contente a retenir hystoire et exemple que aultre chose. plusieurs ingenieux se sont mis a amplyer et ordonner par escrip[t] les ditz et les faitz / les vertus et fortunes admirables et grandes aduentures et aussi operation miraculeuses des bons deuotz loyaulx et valleureux par lesquelz nous pouons rigler nostre vie et la retraire de vice en laugmentant en vertus a leur exemple.

20. over lange tijden gescreven: Naar men denkt werd *l'Hystoire de Olivier de Castille et de Artus d'Algarbe son loyal compaignon*, door Philippe Camus geschreven tussen 1430 en 1460.

afcoemste ende gheboerte, ende mits bi nae eenpaerlike, ongeloeflike lichamelike pine ende moyenisse, met enige specie van overdadinghe ende onverstandelike desolacie ende mistroesticheit. ²¹

Nu isset also als dat na dat die voerseide historie eerst geprent gheweest is, sij in sommighen articulen gevonden gheweest is incorrect ende mismaect, ende oeck als [dat] ²² die intitulacien ende capittelen niet en gheleken die sake over al claerlic inhoudende. ²³ Ende om dattet van enighen sonderlinghe ende notabelen personen ghesolliciteert ende [versocht] ²⁴ is die te printen tot decoracie ende chyerheit vander historien ende merckelike delectacie vanden lesers ende tot consolacie ende troeste vanden beghere[n]den, ²⁵ soe sijn doen set-[a2va]ten die hystorien ende figueren voer die capittelen om die voerseide historie te vruchtbaerrer te maken tot behagen ende ghenoechte van allen menschen, ende sonder toedoen, afnemen of diminueren sijn doen setten die intitulacien ende verclaringen vanden capittel[en] ²⁶ vervolghende in die materie. ²⁷ Des gelijkx heeftmen doen suppleren die imperfectien ende beteren die incorrectien die daer in gevonden sijn gheweest, in sulcker manieren als dat bijder

21. ¶ Et entre les aultres hystoires sen est trouuee vne de long temps escripte laquelle se nonme lhystoire de oliuier de castille et de Artus dalgarbe son loyal compaignon.

Lesquelz pour leur vertus et pour mieulx aymer honneur que de consentir a mal faire eure[n]t grandes diuerses et merueilleuses fortunes et diuerses aduentures lesquelles grant loyaulte et charite ardent et aussi fidelite promise prirent fin salutare Et ce moyen grant prouesse de courage moyen grant noblesse de lignase. Et moyen quasi contenue affliction et incredible peine corporelle avec aulcune espece de excessiue desolation intellectuelle

22. Homburch [1510]: capittel — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576.

23. Or est ainsi que apres que la dicte hystoire fut premier imprimee sest trouuee incorrecte en aulcuns lieux et impar[f]aite et aussi que les intitulations des chapitres ne sembloient pas par tout contenir le cas clerement

24. Homburch [1510]: ghedicht — verbeterd naar Jan van Ghelen 1576.

25. Homburch [1510]: beghereden

26. Homburch [1510]: capittel — verbeterd op basis van Jan van Ghelen 1576.

27. Et pour ce que Maistre loys Garbin cytoyen et imprimeur de genesue a este par aulcuns solicite de limprimer a la decoration de lhystoire et visible delectation des liseurs et a la consolation des desirans. il a fait faire les hystoires deuant les chapitres pour rendre la dicte hystoire plus fructeuse au plaisir de chascun. Et sans adiouster / oster / ne diminuer a fait faire les intitulations des chapitres selon la matiere. et aussi vng petit de diuision en la matiere

gracien van Gode alle saken hem selven vinden moghen ende claerlijck verstaen. ²⁸ Ende int beginsel vanden boecke so is gheset die tafel, achtervolgende die materie, ende int eynde so is gemaect een corte ende nutte epylogacie om int corte te kunnen verhalen ende brengen ter memorien al dat inhouden vanden voerseiden boecke, alsoe dattet hem selven te vollen openbaert ende wijst biden voerseiden capittelen, die cort ende verstandelic sijn ende allen begherende eere ende salicheyt beminnende profitelijc. ²⁹

Hier eyndet dat Prologus ³⁰

28. [a2v] Semblablement a fait supplier les imperfections et amender les incorrectio[ns] trouuees / tellement que au plaisir de dieu se peult cognoistre et entendre clerement.

29. Et au commencement du liure a mis la table par ordre Et en la fin a fait vne briefue et vtile epylogation pour scauoir en brif reduyre a memoire tout le contenu du dit liure. comme asses a plain se monstre par les chapitres qui sont brifz et entendables et a tous desirans honneur et salut proffitables.

30. Jan van Ghelen 1576: die Prologhe